
Burgerlijk recht

Prof. mr. J.H. Nieuwenhuis, mr. W.A.K. Rank, mr. Mieke E.L. Fikkers-Van der Spek, mr. Barbara J. Engelen, mr. Ingrid de Waal-Van Wessem, mr. J. van Duijvendijk-Brand

---

1 De totstandkoming van overeenkomsten

J. H. Nieuwenhuis

Een klassiek dilemma blijft actueel: wie moet worden beschermd, de contractant die een wilsverklaring aflegde die niet overeenstemt met zijn wil, of diens wederpartij, die er redelijkerwijs op mocht vertrouwen dat de verklaring wél correspondeerde met de (volwaardige) wil van de declarant? Het Nieuw Burgerlijk Wetboek kiest zonder veel omhaal voor bescherming van het vertrouwen van de wederpartij.

Art. 3.2.3: Tegen hem die eens anders verklaring of gedraging, overeenkomstig de zin die hij daaraan onder de gegeven omstandigheden redelijkerwijze mocht toekennen, heeft opgevat als een door die ander tot hem gerichte verklaring van een bepaalde strekking, kan geen beroep worden gedaan op het ontbreken van een met deze verklaring overeenstemmende wil.¹

Hiertegenover heeft de Hoge Raad in een hele reeks gevallen bescherming onthouden aan het vertrouwen van de wederpartij op grond van de overweging dat deze 'niets had gedaan waardoor hij in een *ongunstiger toestand* is gekomen dan hij zonderdien zou zijn geweest'. De recente uitspraak van de Hoge Raad doet echter de vraag rijzen of dit gezichtspunt – een 'ongunstiger toestand' – als voorwaarde voor bescherming van opgewekt vertrouwen, wellicht op zijn retour is. Twee uitspraken bevatten de overweging dat een ongunstiger positie van degeen om wiens vertrouwen het gaat niet is vereist. In het eerste geval ging het om een koper die er op vertrouwde dat zijn wederpartij instemde met de verkoop van diens huis (Huize Helena). In dit verband overwoog de Hoge Raad:

---

¹ Wel dient bedacht, dat onder het nieuwe recht art. 3.2.3 buiten spel kan worden gezet, als toepassing van deze regel 'naar maat-

staven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zou zijn'. Vgl. art. 6.1.1.2 lid 2 en Parl. Gesch. boek 3, p. 167.

'voor bescherming van het vertrouwen gewekt door een niet met de wil van de verklarende partij overeenstemmende verklaring welke ertoe strekt een gebondenheid aan een overeenkomst onder bezwarende titel tot stand te brengen, is het van geen belang of de wederpartij van degenen die deze verklaring heeft afgelegd, als gevolg van dit vertrouwen iets heeft gedaan of nagelaten waardoor hij in een ongunstiger positie is gekomen dan hij zonder dien zou zijn geweest'.²

Het tweede arrest betrof een ontslagprocedure. De werkgever (IJsselstroom), die voldoende reden had om een van zijn werknemers op staande voet te ontslaan, komt met deze overeen dat het ontslag een week later zal ingaan. Naar aanleiding hiervan besliste de Hoge Raad dat:

'de totstandkoming van een overeenkomst als de onderhavige — waarbij IJsselstroom haar beroep op een op zichzelf voldoende reden voor ontslag op staande voet prijs gaf — kan worden aangenomen op grond van hetgeen de betreffende werkgever in de gegeven omstandigheden uit de uitingen van de werknemer mocht begrijpen, ongeacht een eventueel ontbreken van diens wil en ook al heeft de werkgever nadien niets gedaan waardoor hij in een 'ongunstiger toestand' is gekomen'.³

Welke betekenis moet worden gehecht aan de plotselinge koersval van de 'ongunstiger toestand'? Denkbaar is uiteraard dat de Hoge Raad, in het zicht van de invoering van art. 3.2.3 NBW, de ongunstiger toestand als zelfstandig vereiste voor bescherming van vertrouwen over de hele linie terugneemt. Gezien de uitdrukkelijke slagen om de arm (bezwarende titel, het prijsgeven van een voldoende reden voor ontslag op staande voet) lijkt een beperktere terugtred waarschijnlijker. Wellicht valt in de uitspraken van de Hoge Raad op het terrein van de wilsverklaringen die niet overeenstemmen met de wil van de declarant het volgende patroon te ontwaren:

Als het gaat om een verklaring waarbij de declarant een voor hem voordelige positie prijsgeeft zonder dat hier van de kant van de wederpartij iets tegenover staat, dan wordt het vertrouwen van die wederpartij niet beschermd. De balans slaat daarentegen om ten gunste van de wederpartij wanneer er van diens kant wel iets tegenover staat. Bij dit laatste kan enerzijds worden gedacht aan *interne*, in de rechtshandeling zelf gelegen, factoren (een bezwarende titel, het prijsgeven van een voordelige positie *door degenen die vertrouwd*). Anderzijds kan de rechtvaardiging van de bescherming van het vertrouwen ook zijn gelegen in *externe om-*

standigheden, zo bijvoorbeeld wanneer de wederpartij op grond van zijn vertrouwen nadien iets heeft gedaan waardoor hij in een ongunstiger toestand is geraakt.

Aanbod en aanvaarding

'Een overeenkomst komt tot stand door een aanbod en de aanvaarding daarvan.' Aldus art. 6.5.2.1 NBW. Voor het huidige recht is het niet anders. Alleen: wanneer is sprake van een aanbod? Wanneer van aanvaarding? Beide vragen zijn onlangs voorgelegd aan de Hoge Raad.

Kan een advertentie waarin een bepaald huis voor een bepaalde prijs te koop wordt aangeboden, worden opgevat als een *aanbod*, met als gevolg dat aanvaarding leidt tot de totstandkoming van een overeenkomst? De Hoge Raad overwoog hieromtrent:

'Een advertentie waarin een individueel bepaalde zaak voor een bepaalde prijs te koop wordt aangeboden, leent zich er in beginsel niet toe door eventuele gegadigden anders te worden opgevat dan als een uitnodiging om in onderhandeling te treden, waarbij niet alleen prijs en eventuele verdere voorwaarden van de koop, maar ook de persoon van de gegadigde van belang kunnen zijn'.⁴

Wanneer is sprake van aanvaarding? Bijzondere problemen rijzen als het gaat om algemene voorwaarden. Het Hof te 's-Gravenhage had bepaald dat 'voor het toepasselijk doen zijn van algemene voorwaarden meer nodig is dan een inleidend praatje per telefoon', waarbij de wederpartij op algemene voorwaarden wordt gewezen. Dit oordeel vond geen genade in de ogen van de Hoge Raad:

'Aan het in het handelsverkeer tussen ondernemingen bedingen van de toepasselijkheid van algemene voorwaarden behoren geen andere eisen te worden gesteld dan in het algemeen gelden voor het tot stand komen van een overeenkomst, zodat niet kan worden aangenomen dat wanneer tussen twee ondernemingen voor het eerst een vervoerscontract tot stand komt, niet mondeling overeengekomen kan worden, dat op dit en mogelijke volgende contracten de algemene voorwaarden van de vervoerder toepasselijk zullen zijn (...). Dat toepasselijkheid van algemene voorwaarden aldus overeengekomen is, sluit niet uit dat er zich onder die voorwaarden bepalingen bevinden van een zodanige inhoud dat de toestemming van de wederpartij niet kan worden geacht op toepasselijkverklaring ook daarvan gericht te zijn geweest'.⁵

---

² HR 12 juni 1981, *RvdW* 1981, 90; *Ars Aequi* 1981, 706.

³ HR 11 december 1981, *NJ* 1982, 70.

⁴ HR 10 april 1981, *NJ* 1981, 532, *Ars Aequi* 1981, p. 708.

⁵ HR 20 november 1981, *RvdW* 1981, 153.